

ПРОСОДИЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ МОВЛЕННЄВОГО АКТУ ЗГОДИ В АНГЛОМОВНОМУ ДІАЛОГОЧНОМУ БІЗНЕС-ДИСКУРСІ

У статті досліджується просодія мовленнєвого акту згоди в англо-мовному діалогічному бізнес-дискурсі відповідно до комунікативних інтенцій мовця — орієнтації на виконання певної дії (згода-рієкт), згоди з думкою співбесідника (згода-ексепт) або верифікації фактичної інформації (згода-підтвердження). В результаті інструментально-фонетичного дослідження виявлено просодичні характеристики, що диференціюють види згоди відповідно до їх комунікативно-прагматичної спрямованості, а саме: рівень ЧОТ, внутрішньоскладовий інтервал, діапазон ЧОТ, рівень та інтервал інтенсивності, середньоскладова тривалість, тривалість пауз.

Ключові слова: просодія, мовленнєвий акт згоди, згода-рієкт, згода-ексепт, згода-підтвердження, англомовний діалогічний бізнес-дискурс.

В статье исследуется просодия речевого акта согласия в англоязычном бизнес-дискурсе в соответствии с коммуникативными интенциями говорящего — ориентацией на выполнение определенного действия (согласие-риэкт), согласием с мнением собеседника (согласие-эксепт) или верификацией фактической информации (согласие-подтверждение). В результате инструментально-фонетического исследования определены просодические характеристики, дифференцирующие виды согласия соответственно их коммуникативно-прагматической направленности, такие как: уровень ЧОТ, внутрислоговой интервал, диапазон ЧОТ, уровень и интервал интенсивности, среднеслоговая длительность, длительность пауз.

Ключевые слова: просодия, речевой акт согласия, согласие-риэкт, согласие-эксепт, согласие-подтверждение, англоязычный диалогический бизнес-дискурс.

The article is focused on the prosody of the speech act of consent in the English dialogical business-discourse which is analyzed in accordance with the

speaker's communicative intentions — orientation to the performance of a certain action (consent-react), consent to the interlocutor's opinion (consent-accept), or verification of the factual information (consent-verification). As the result of instrumental study the common and differentiating for all types of consent prosodic features are determined; among the latest are: the level of F_0 , intrasyllabic interval, range of F_0 , level and interval of intensity, average syllable duration, duration of pauses.

Key words: *prosody, speech act of consent, consent-react, consent-accept, consent-verification, English dialogical business discourse.*

У світлі сучасних тенденцій у лінгвістиці особлива увага приділяється прагматиці комунікації, з'ясуванню когнітивних механізмів реалізації комунікативних інтенцій, опису мовних засобів актуалізації відповідних інтенцій тощо. Хоча у вираженні комунікативно-прагматичних або інтенціональних смислів беруть участь мовні засоби усіх рівнів — лексико-граматичного, синтаксичного, фонетичного, — особливого значення набувають саме просодичні засоби, що часто виступають головними, а іноді й єдиними носіями прагматичного навантаження. Зважаючи на це, важливим є встановлення зв'язку між певними комунікативними інтенціями та просодичними засобами реалізації цих інтенцій.

Згода в межах функціонально-прагматичного підходу розглядалася як функціонально-семантична, інтеракціональна або комунікативна категорія в багатьох лінгвістичних дослідженнях (І. В. Галактіонова, Н. К. Войцехівська, М. Т. Свиридова, Н. І. Поройкова, О. М. Морозова, Т. В. Матвеева, Т. Г. Михальчук). Досліджуючи функціонування згоди в діалогічному дискурсі, її аналізують або як тональність, лінію поведінки в діалозі, або як окрему комунікативну реакцію на висловлювання співрозмовника, тобто як мовленнєвий акт. Згода як мовленнєвий акт найчастіше (І. М. Рудик, М. В. Бадєліна, О. М. Ружникова) розглядається як вербальна взаємодія мовця та слухача, що являє собою позитивну відповідь-реакцію на попередню частину дискурсу, її ілюктивною метою є маркування змісту висловлення співрозмовника як такого, що відповідає дійсності або інтересам мовця.

Відповідно до характеру ініціальної частини діалогічного дискурсу мовленнєві акти згоди поділяються на імполітивно-орієнтовані (згода щодо виконання певної дії) та константивно-орієнтовані (згода із думкою або фактичною інформацією, наданою в ініціальному

мовленнєвому акті). Імпозитивно-орієнтована згода є реакцією на імпозитивний мовленнєвий акт прохання або пропозиції; константивно-орієнтована згода виникає як реакція на репрезентативи та експресиви [1, с. 11]. Відповідно до рівня інформаційного навантаження мовленнєві акти імпозитивно-орієнтованої згоди відносяться дослідниками [2] до топікальних актів, які виступають головними носіями прагма-семантичної інформації в дискурсі; мовленнєві акти константивно-орієнтованої згоди відносяться до оформлюючих актів, основною функцією яких є підтримка контакту, що дозволяє віднести такі акти до фатичних. Хоча, в цілому, фатичний акт є обов'язковою складовою будь-якого локутивного акту (Дж. Остін, П. Сусов), дослідники вказують на доцільність виділення фатичних актів відповідно до їх основного функціонального призначення в окремий клас, відрізняючи їх від мовленнєвих актів інформативного спрямування (В. В. Грачева, Е. В. Ключев, С. В. Кодзасов). Згідно з класифікацією фатичних висловлювань В. В. Волкової, мовленнєві акти константивно-орієнтованої згоди можуть бути віднесеними до оповідно-фатичних.

В межах константивно-орієнтованої згоди в даному дослідженні нами виділяються згода із судженням, думкою, що виражені у попередній частині дискурсу (згода-ексепт), та згода як підтвердження об'єктивності інформації (згода-підтвердження). Головною відмінністю цих видів згоди є те, що згода-ексепт є реакцією на суб'єктивну оцінку фактів дійсності, тоді як згода-підтвердження виникає як реакція на надання об'єктивних даних (І. В. Галактіонова, К. О. Оразолінова, Н. К. Войцехівська). Зважаючи на те, що факти дійсності не потребують власне суб'єктивної оцінки та схвалення, згода-підтвердження, на нашу думку, є досить формальною, поверхневою.

Просодія згоди найчастіше аналізується з позицій формального підходу, де згода розглядається як позитивна репліка-реакція на відповідний стимул. При цьому, як правило, досліджуються лише мелодійні характеристики висловлювання згоди по відношенню до попереднього висловлювання (Е. М. Андрієвська, Р. Огден). Р. Огден, зокрема, доходить висновку про те, що висотно-мелодійні модуляції репліки-реакції згоди близькі до тих, що мали місце в репліці-стимулі [3, с. 1772]. Дослідником також висувуються припущення щодо впливу стилю мовлення на просодію згоди.

Діалогічний бізнес-дискурс, що належить до офіційно-ділового стилю мовлення, хоча і є досить регламентованим, що зумовлює дещо звужений діапазон просодичних модифікацій (В. Л. Романюк, В. С. Слепович, Е. Б. Карневська, Е. І. Гавриленко, Ю. А. Дубовський та ін.), його інтерактивний характер зумовлює зменшення ступеню регламентованості в порівнянні з монологічним, спричиняє запозичення до нього певних елементів розмовного мовлення [4, с. 22–26].

Отже, незважаючи на певну кількість досліджень щодо прагматичних особливостей мовленнєвого акту згоди, його функціонування в діловому дискурсі, просодії реплік-реакцій згоди, проблема просодичного оформлення мовленнєвого акту згоди відповідно до його прагматичної спрямованості залишається недостатньо вивченою, чим зумовлена **актуальність** цього дослідження.

Метою даної роботи було визначення особливостей просодичного оформлення мовленнєвого акту згоди певної прагматичної спрямованості в англomовному діалогічному бізнес-дискурсі.

Матеріалом дослідження стали мовленнєві акти згоди (загальною кількістю 730 мовленнєвих актів, з яких 320 — згоди-рієкт, 208 — згоди-ексепт та 202 — згоди-підтвердження), відібрані методом суцільної вибірки із аудіо- та відеозаписів англomовних ділових переговорів, нарад, бесід, зустрічей партнерів і т. ін. Головним критерієм відбору ділових дискурсів були: офіційний характер, діалогічність та орієнтація на вирішення проблеми (завдання).

Інтонографічному аналізу були піддані наступні частотні характеристики:

- частотний рівень фрази та її сегментів (передшкали, шкали, ядра та післяшкали);
- частотний інтервал сегментів фрази;
- частотний діапазон фрази;
- напрямок руху основного тону у сегментах фрази;
- напрямок та характер взаємного розташування наголошених та ненаголошених складів шкали;
- рівень інтенсивності фрази та її сегментів;
- інтервал інтенсивності сегментів фрази;
- середньоскладова тривалість фрази та її сегментів;
- тривалість міжсинтагменних та внутрішньосинтагменних пауз.

Інтонографічний аналіз здійснювався із використанням прикладної комп'ютерної програми Praat версії 6.0.14 та WafeSurfer версії 1.8. Всі абсолютні величини переводилися у відносні. Перевірка статистичної достовірності отриманих даних здійснювалась за допомогою критерію Стюдента.

В результаті проведеного дослідження були отримані наступні дані.

Мелодійний компонент. Значущими виявилися відмінності щодо рівня ЧОТ у мовленневих актах порівнюваних видів згоди — найвищі показники були зафіксовані у мовленневих актах згоди-рієкт, найнижчі — згоди-підтвердження. Такі відмінності спостерігалися на всіх ділянках фрази.

Ще однією дистинктивною ознакою виявився внутрішньоскладовий інтервал (на всіх ділянках, окрім передшкали): розширений інтервал відмічався у реалізаціях мовленнєвого акту згоди-рієкт, вужчий — згоди-ексепт та найвужчий — згоди-підтвердження.

Діапазон ЧОТ, як показав аналіз, теж може слугувати диференціатором видів згоди — спостерігалось поступове значиме звуження діапазону від згоди-рієкт до згоди-підтвердження. Результати аналізу усереднених максимальних та мінімальних показників ЧОТ у фразі показали, що розширення діапазону фрази відбувається найчастіше за рахунок підйому у бік верхньої межі діапазону (46 %), нижньої межі (15 %), у два боки — в напрямку верхньої та нижньої меж (27 %), або за рахунок розширення між складового інтервалу ЧОТ (13 %).

Що стосується напрямку руху основного тону на ділянках фрази, то хоча й відмічаються певні його варіації, кількісні показники все ж є досить показовими. Так, в цілому рух основного тону на ядерній ділянці в мовленневих актах усіх видів згоди є низхідним, тоді як на ядерній ділянці в мовленневих актах згоди-рієкт відмічались переважно висхідні та рідше — рівні тони, згоди-ексепт та згоди-підтвердженню більш властивими виявилися низхідні та рівні тони. Кількісні дані наведені в табл. 1.

Відповідно до характеру розташування наголошених та ненаголошених складів серед шкал згоди-рієкт переважають східчасті, тоді як згода-ексепт та згода-підтвердження характеризується частішим використанням спадних або рівних шкал, що відображено у табл. 2.

Табл. 1

Напрямок руху основного тону в сегментах фрази, %

Напрямок руху тону	Передшкала			Шкала			Ядро			Післяшкала		
	Згода-рієкт	Згода-ексепт	Згода-підтвердження	Згода-рієкт	Згода-ексепт	Згода-підтвердження	Згода-рієкт	Згода-ексепт	Згода-підтвердження	Згода-рієкт	Згода-ексепт	Згода-підтвердження
низхідний	16	34	38	64	52	54	10	76	51	25	69	65
висхідний	8	28	13	16	15	14	39	7	12	31	3	4
рівний	15	26	35	11	12	21	23	8	20	13	22	23
низхідно-висхідний	13	4	5	9	6	4	22	3	13	28	3	4
висхідно-низхідний	9	8	10	3	9	7	6	6	4	3	3	4

Табл. 2

Тип шкали відповідно до характеру взаємного розташування наголошених та ненаголошених складів, %

Тип шкали	Вид згоди		
	Згода-рієкт	Згода-ексепт	Згода-підтвердження
східчаста	41	40	13
спадна	28	42	39
скандентна	18	11	3
рівна	13	8	45

Показники мелодійних характеристик мовленнєвого акту різних видів згоди у відносних одиницях наведені в табл. 3.

Динамічний компонент. Відмінності щодо рівня інтенсивності спостерігалися у мовленнєвих актах згоди-рієкт у порівнянні із згодою-судженням та згодою-підтвердженням в цілому, проте суттєвих відмінностей між мовленнєвими актами згоди-ексепт та згоди-підтвердження виявлено не було.

Табл. 3

Мелодійні характеристики мовленнєвого акту згоди, в. о.

Мелодійні характеристики	Вид згоди		
	Згода-рієкт	Згода-ексепт	Згода-підтвердження
Частотний рівень фрази	1,17	0,83	0,7
Частотний рівень передшкали	1,2	0,88	0,75
Частотний рівень шкали	1,2	0,9	0,82
Частотний рівень ядра	1,09	0,8	0,55
Частотний рівень післяшкали	1,02	0,75	0,6
Внутрішньоскладовий інтервал передшкали	0,45	0,46	0,23
Внутрішньоскладовий інтервал шкали	1	0,69	0,37
Внутрішньоскладовий інтервал ядра	1,44	0,71	0,4
Внутрішньоскладовий інтервал післяшкали	0,79	0,58	0,28
Частотний діапазон	1,27	0,83	0,63

Відмінності в інтервалі інтенсивності у мовленнєвих актах різних видів згоди дозволили віднести цей параметр до дистинктивних ознак — розширений інтервал інтенсивності відмічався майже на всіх ділянках фрази при реалізації згоди-рієкт, вужчий — згоди-ексепт, найвужчий — згоди-підтвердження. Значимої різниці між інтервалом різних видів згоди не було помічено лише на ядерній ділянці.

Діапазон інтенсивності мовленнєвого акту згоди-рієкт виявив значущі відмінності із згодою-ексепт та згодою-підтвердженням — значно розширений діапазон спостерігався при вираженні згоди-рієкт, звужений (майже однаковий для обох видів) — згоди-ексепт та згоди-підтвердження.

Показники динамічних характеристик мовленнєвого акту різних видів згоди у відносних одиницях наведені в табл. 4.

Темпоральний компонент. Показники середньоскладової тривалості дозволили віднести цей параметр до тих, що диференціюють види згоди — довша тривалість була зафіксована при реалізації згоди-рієкт, коротша — згоди-ексепт, найкоротша — згоди-підтвердження. Така різниця, в основному, відмічалася у шкалі фрази та на ядерній ділянці.

Табл. 4

Динамічні характеристики мовленнєвого акту згоди, в. о.

Динамічні характеристики	Вид згоди		
	Згода-рієкт	Згода-ексепт	Згода-підтвердження
Рівень інтенсивності фрази	1,03	0,95	0,96
Рівень інтенсивності передшкали	1,04	0,97	0,98
Рівень інтенсивності шкали	1,04	0,97	0,94
Рівень інтенсивності ядра	1,02	0,97	0,94
Рівень інтенсивності післяшкали	1	0,92	0,8
Інтервал інтенсивності передшкали	1,06	1	0,53
Інтервал інтенсивності шкали	1,08	0,89	0,67
Інтервал інтенсивності ядра	1,37	1,12	0,75
Інтервал інтенсивності післяшкали	0,83	0,71	0,43
Діапазон інтенсивності	1,2	0,73	0,73

Тривалість пауз, як показав аналіз, також слугує диференціатором видів згоди. Триваліші паузи, як синтагменні, так і міжсинтагменні, фіксувалися при вираженні згоди-рієкт, коротші — згоди-ексепт та згоди-підтвердження.

Показники темпоральних характеристик мовленнєвого акту різних видів згоди у відносних одиницях наведені в табл. 5.

Табл. 5

Темпоральні характеристики мовленнєвого акту згоди, в. о.

Темпоральні характеристики	Вид згоди		
	Згода-рієкт	Згода-ексепт	Згода-підтвердження
Середньоскладова тривалість фрази	1,1	0,89	0,85
Середньоскладова тривалість передшкали	0,82	0,78	0,69
Середньоскладова тривалість шкали	0,96	0,87	0,84
Середньоскладова тривалість ядра	1,49	1,1	0,97
Середньоскладова тривалість післяшкали	0,74	0,75	0,73
Тривалість міжсинтагменних пауз	1,1	0,85	0,82
Тривалість внутрішньосинтагменних пауз	0,96	0,72	0,45

Таким чином, на основі отриманих результатів просодичні характеристики мовленнєвого акту різних видів згоди можуть бути узагальнені наступним чином.

Просодичні характеристики мовленнєвого акту згоди-рієкт: високий та середній частотні рівні фрази та шкали, розширений частотний інтервал ядра, розширений частотний діапазон фрази, висхідні та низхідно-висхідні термінальні тони, спадні та рівні шкали, підвищений рівень інтенсивності, розширений інтервал та діапазон інтенсивності; підвищена середньоскладова тривалість, тривалі синтагменні та внутрішньосинтагменні паузи.

Просодичні характеристики мовленнєвого акту згоди-ексепт: середній частотний рівень фрази та шкали, звужений частотний інтервал ядра, звужений частотний діапазон фрази, низхідні термінальні тони, спадні та рівні шкали, знижений рівень інтенсивності, звужений інтервал та діапазон інтенсивності; знижена середньоскладова тривалість, середні синтагменні та внутрішньосинтагменні паузи.

Просодичні характеристики мовленнєвого акту згоди-підтвердження: середній та низький частотний рівень фрази, звужений частотний інтервал ядра, звужений частотний діапазон фрази, низхідні та рівні термінальні тони, спадні та рівні шкали, знижений рівень інтенсивності, звужений інтервал та діапазон інтенсивності; знижена середньоскладова тривалість, короткі синтагменні та внутрішньосинтагменні паузи.

До характеристик, що диференціюють види згоди, відповідно, належать: рівень основного тону фрази та шкали, частотний інтервал ядра та шкали, діапазон фрази, напрямок руху термінального тону, характер взаємного розташування наголошених та ненаголошених складів шкали; рівень, інтервал та діапазон інтенсивності, середньоскладова тривалість та тривалість пауз. Зниження усіх показників відмічається в напрямку від згоди-рієкт до згоди-ексепт та згоди-підтвердження. Така тенденція, на нашу думку, пояснюється власне прагматикою відповідного мовленнєвого акту: мовленнєвий акт згоди-рієкт є більш інформативним, тому мовець є більш зацікавленим, залученим до процесу спілкування, чим пояснюється розширений діапазон просодичних модуляцій. Згода-ексепт та згода-підтвердження є більш формальними, адже вони виконують переважно фатичну функцію та слугують підтриманню контакту, при чому згода-підтвердження несе в собі найменше інформативне навантаження, про що йшлося вище. Відповідно, мовленнєвому акту таких видів згоди власливий звужений діапазон просодичних модуляцій.

Отже, в результаті дослідження ми дійшли висновку про те, що просодичні характеристики відіграють значну роль у реалізації мовленнєвого акту згоди різної прагматичної спрямованості. У перспективі подальших досліджень — аналіз мовленнєвого акту згоди різної емоційної забарвленості в англомовному діалогічному бізнес-дискурсі, просодичних модифікацій мовленнєвого акту згоди відповідно до ступеню категоричності висловлювання.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Ружникова О. М. Актуализация высказываний согласия в диалогическом дискурсе : автореф. дис. ... канд. филол. н. : спец. 10.02.04 "Германские языки" / О. М. Ружникова. — Архангельск, 2004. — 17 с.
2. Зернецкий П. В. Речевое общение на английском языке: (коммуникативно-функциональный анализ дискурса) / П. В. Зернецкий. — К. : Лыбидь, 1992. — 142 с.
3. Ogden R. Phonetics and social action in agreements and disagreements / Richard Ogden // *Journal of pragmatics*. — 2006. — № 38. — P. 1752–1775.
4. Романюк В. Л. Англомовний офіційно-діловий діалогічний дискурс: інтонаційна характеристика / В. Л. Романюк // *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. — 2011. — № 936. Серія: Філологія. Вип. 61. — С. 22–26.